

УДК 343.985:33(477)

Пчолкін Валерій Дмитрович,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального процесу,
криміналістики та експертології

Харківського національного університету внутрішніх справ
(м. Харків, Україна)

e-mail: pchelkinv@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3379-5036>

Федосова Олена Валеріївна,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник науково-дослідної
лабораторії з проблем протидії злочинності

Харківського національного університету внутрішніх справ
(м. Харків, Україна)

e-mail: elvafedosova@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5577-8333>

Тактичні операції при розслідуванні злочинів економічної спрямованості

Розглянуто поняття та сутність тактичних операцій при розслідуванні злочинів економічної спрямованості. Проаналізовано теоретичну концепцію щодо ролі і місця цієї наукової категорії в системі криміналістики. Визначено наукові підходи щодо належності тактичної операції до тактики розслідування злочинів. Розроблені пропозиції щодо застосування окремих типових тактичних операцій в ході розслідування злочинів економічної спрямованості. Визначено тактичні операції стосовно відповідної категорії злочинів, до яких, в першу чергу, віднесено злочини проти власності, а також у сфері господарської та службової діяльності. Визначено, що найбільш ефективними тактичними операціями під час розслідування зазначених злочинів є: «Затримання», «Співучасники», «Нейтралізація протидії розслідуванню», «Захист доказів», «Забезпечення відшкодування матеріальних збитків», «Забезпечення безпеки учасників кримінального процесу». Розглянуто особливості застосування зазначених тактичних операцій в ході розслідування злочинів економічної спрямованості.

Ключові слова: тактичні операції, кримінальне провадження, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, розслідування, злочини економічної спрямованості, безпека учасників кримінального процесу.

Рассмотрены понятие и сущность тактической операции при расследовании преступлений экономической направленности.

Проанализирована теоретическая концепция о роли и месте этой научной категории в системе криминалистики. Определены научные подходы о принадлежности тактической операции к тактике расследования преступлений. Разработаны предложения по применению отдельных типовых тактических операций в ходе расследования преступлений экономической направленности. Определены тактические операции относительно соответствующей категории преступлений, к которым, в первую очередь, относятся преступления против собственности, а также в сфере хозяйственной и служебной деятельности. Установлено, что наиболее эффективными тактическими операциями при расследовании указанных преступлений являются: «Задержание», «Соучастники», «Нейтрализация противодействия расследованию», «Защита доказательств», «Обеспечение возмещения материального ущерба», «Обеспечение безопасности участников уголовного процесса». Рассмотрены особенности применения указанных тактических операций в ходе расследования преступлений экономической направленности.

***Ключевые слова:** тактические операции, уголовное производство, следственные (розыскные) действия, негласные следственные (розыскные) действия, расследование, преступления экономической направленности, безопасность участников уголовного процесса.*

Постановка проблеми. Процес розслідування злочинів економічної спрямованості, характеризується підвищеною складністю, обумовленою механізмом злочинної діяльності, великим обсягом роботи у кримінальному провадженні, кваліфікованою протидією розслідуванню тощо. Тому, в таких кримінальних провадженнях вирішення завдань слідства нерідко вимагає узгодженого проведення комплексу слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових і організаційних заходів для досягнення певної мети. Розробка тактики проведення цих дій передбачає необхідність розгляду їхнього взаємозв'язку, визначення найбільш доцільних їх комплексів в межах діючого кримінального процесуального та оперативно-розшукового законодавства.

У сучасній юридичній літературі існує точка зору, відповідно до якої в теперішньому своєму стані криміналістична тактика не відповідає потребам практики, оскільки обмежується розробкою рекомендацій, розрахованих на окремі слідчі (розшукові) дії. Тим самим, слідчому часто доводиться

вирішувати завдання, відповідь на які може бути знайдена тільки шляхом проведення серії слідчих, оперативно-розшукових, ревізійних та інших дій.

Зараз теоретичні пошуки криміналістичної тактики щодо особливостей розслідування злочинів економічної спрямованості пов'язані з розкриттям внутрішнього змісту окремих слідчих (розшукових) дій, дослідженням тактичних прийомів їх проведення, визначенням їх оптимальності. Але, вважаємо доцільним звернути увагу на те, що важливим є не лише розробка класифікації тактичних прийомів, а й їхня систематизація, побудова типових систем тактичних операцій при розслідуванні злочинів економічної спрямованості. У зв'язку з цим важливим стає дослідження такого елемента тактики, як тактична операція.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей проведення тактичних операцій при розслідуванні злочинів приділялася певна увага фахівцями з криміналістики, кримінального процесу та теорії оперативно-розшукової діяльності. Серед науковців, які висловлювали думки з цього питання були В.В. Білоус, А.Ф. Волобуєв, А.В. Дулов, С.Ф. Здоровко, І.М. Комаров, В. О. Коновалова, О.В. Курман, Г. А. Матусовський, Я. Є. Мишков, І. М. Осика, О. В. Приходько, М. В. Салтевський, С. С. Чернявський, В.М. Шевчук, В. Ю. Шепітько, Н.П. Яблоков та інші.

Незважаючи на вагомий доробок вказаних науковців у зазначеній царині, чимало питань залишилося невирішеними та дискусійними. Зокрема, відсутня однозначність у трактуванні поняття і задач тактичної операції, не вироблено системного підходу у комплексному використанні слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також визнанні критеріїв ефективності їх застосування в ході розслідування злочинів економічної спрямованості.

Формування цілей. Мета даної публікації обумовлена необхідністю проведення аналізу наукових досліджень щодо сутності і поняття тактичних операцій та визначення їх ролі у кримінальному провадженні, а також розробці пропозицій та рекомендацій по застосуванню окремих типових тактичних операцій в ході розслідування злочинів економічної спрямованості.

Виклад основного матеріалу. Питання застосування тактичних операцій в розслідуванні злочинів вже давно стало дискусійним у теорії криміналістики. Одним з перших з цього приводу висловився А. В. Дулов, який зазначив, що тактична операція є сукупністю слідчих, оперативних, ревізійних та інших дій, які розробляються і здійснюються у процесі розслідування за єдиним планом під керівництвом слідчого з метою реалізації такого тактичного завдання, яке не може бути вирішене проведенням тільки окремих слідчих (розшукових) дій [1, с. 44].

Існують також точки зору, згідно з якими при формулюванні поняття тактичної операції повинна акцентуватись увага на її дієвості. Такої точки зору дотримується М. В. Салтевський, який визначає тактичну операцію як засіб діяльності слідчого, що використовується для вирішення тактичних завдань, які виникають при розкритті, розслідуванні і попередженні злочинів [2, с. 79].

У теорії криміналістики існує підхід, згідно з яким є необхідність включення до тактичної операції не лише різного роду дій, але і прийомів. Так, М. П. Яблоков пише, що тактична операція «це більш широкий тактичний комплекс, що включає крім діяльності слідчого прийоми і методи оперативно-розшукових, контрольних-ревізійних органів та інших допоміжних служб [3, с. 402].

Розглядаючи питання пов'язані з розслідуванням злочинів економічної спрямованості В. О. Коновалова зазначає, що тактичні операції включають до свого складу різноманітні за природою дії: процесуальні і не процесуальні. Вона підкреслює, що особливою рисою тактичних операцій є об'єднання декількох дій, які одночасно або в близькій часовій послідовності здійснюються для досягнення поставленої мети. Тактичні операції можуть охоплювати як однорідні, так і різнорідні дії. Вони можуть містити в собі провадження слідчих або оперативно-розшукових дій і мати змішаний характер, тобто складатися зі слідчо-оперативних дій [4, с. 72]. Отже, і в подальших наукових роботах В.О. Коновалова підкреслює, що тактична операція завжди являє собою об'єднання декількох різнорідних за своїм

призначенням слідчих і оперативно-розшукових дій, підпорядкованих виконанню поставленої задачі [5, с. 284].

Такої ж точки зору дотримується В. Ю. Шепітько, який вважає, що «тактична операція – це поєднання однойменних або різнойменних слідчих дій, оперативно-розшукових, організаційних заходів, спрямованих на виконання проміжного завдання розслідування у даній слідчій ситуації. Типова тактична операція – це алгоритм, програма дій слідчого, оперативного працівника, інших осіб щодо завдань, які виникають, і слідчих ситуацій» [6, с. 179].

У сучасній юридичній літературі мали місце спроби щодо виокремлення ознак тактичної операції. Серед науковців, які висловлювалися з цього приводу слід назвати І.М. Комарова, С.Ф. Здоровко, В.М. Шевчука та ін. [7, с. 178–185; 8, с. 129; 9, с. 199–205]. У різних визначеннях щодо поняття тактичної операції акцентується увага на тому, що це комплекс не лише слідчих і оперативно-розшукових дій, але й інших заходів, зокрема, спрямованих на встановлення фактів протидії розслідуванню та її нейтралізації. Звичайно під іншими діями розуміють заходи організаційного характеру, що виконують допоміжну роль стосовно слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів.

Сьогодні в криміналістиці виникає питання про місце тактичної операції в її структурі. Йдеться про те, якою категорією є тактична операція – категорією криміналістичної тактики або категорією методики розслідування окремих видів злочинів. Тут необхідно виходити з загальних принципів співвідношення криміналістичної тактики і методики. Тому видається непереконливою точка зору Г. А. Матусовського про віднесення тактичної операції до категорій криміналістичної методики, навіть якщо назвати її криміналістичною операцією [10, с. 149–156]. Необхідно виходити з того, що положення криміналістичної тактики реалізуються на практиці тільки через криміналістичну методику, набуваючи тих специфічних особливостей, що відображають їх пристосування до завдань протидії певним видам злочинів.

Цікавим, з наукової точки зору, є підхід В. Ю. Шепітька, який зробив спробу типізації тактичних операцій щодо особливостей розслідування

злочинів організованих груп і злочинних організацій. На його переконання тактичні операції при розслідуванні даної категорії злочинів можуть бути диференційовані за різними підставами. Проте особливого значення в цьому плані набувають такі тактичні операції: «Встановлення поширеності злочинної групи»; «Виявлення зв'язків організованої групи»; «Затримання злочинної групи на місці злочину»; «Нейтралізація протидії розслідуванню злочину»; «Виявлення найслабкішої ланки в групі»; «Стратегічна розвідка»; «Створення і використання юридичних осіб»; «Підтримання в злочинному співтоваристві режиму напруженості»; «Використання суперечностей між учасниками злочинної групи» та ін. [6, с. 294].

У наукових роботах, присвячених розслідуванню злочинів економічної спрямованості, окремі автори визначають тактичні операції, як правило, в залежності від завдань, на вирішення яких вони спрямовані. До числа тактичних операцій вони відносять заходи, спрямовані на виконання певного завдання: 1) виявлення способу вчинення злочину; 2) виявлення викраденого майна; 3) встановлення злочинних зв'язків підозрюваних; 4) відшкодування нанесеного збитку; 5) виявлення неврахованої продукції; 6) встановлення відхилень від технологічного процесу; 7) затримання підозрюваних на «гарячому» [4, с. 72–74]. У даному випадку тактичні завдання мають найбільш високий ступінь узагальнення, який дозволяє тільки окреслити коло загальних завдань, що мають вирішуватись за допомогою тактичних операцій.

У сучасній юридичній літературі представлені пропозиції з приводу застосування типових тактичних операцій в методиках розслідування різних груп і різновидів шахрайств, отримання неправомірної вигоди, привласнення, фіктивного підприємництва, незаконних дій з документами і т. ін. Отже, окремими науковцями тактичні операції аналізуються стосовно відповідної категорії злочину, зокрема, економічної спрямованості, до яких в першу чергу відносять злочини проти власності, а також у сфері господарської та службової діяльності. Наприклад, у методиці розслідування фіктивного підприємництва В. В. Білоусом було запропоновано тактичні операції «Державна реєстрація»,

«Документ», «Підставна особа», «Співучасник», «Розшук злочинця, що переховується», «Забезпечення відшкодування матеріальних збитків» [11, с. 15].

У дисертаційному дослідженні «Методика розслідування хабарництва» Я. Є. Мишков виділяє тактичні операції «Затримання», «Документ», «Група», «Пошук» [12, с. 122–124].

І. М. Осика, в ході дослідження методики розслідування підроблення документів та їх використання при вчиненні злочинів у сфері підприємництва, вважає доцільним проведення тактичних операцій: «Збереження документів», «Спосіб підробки», «Використання підробленого документа», «Співучасники» [13, с. 136].

На думку О.В. Курмана, при розслідуванні шахрайств з фінансовими ресурсами характерними є тактичні операції: «Документ»; «Співучасники»; «Позичальник»; «Кредитор»; «Розшук злочинця, що переховується»; «Забезпечення відшкодування матеріальних збитків» [14, с. 13].

Залежно від проміжних завдань розслідування, у справах про фінансове шахрайство С.С. Чернявським визначаються такі тактичні операції як: «Нейтралізація протидії розслідуванню»; «Затримання підозрюваного у вчиненні шахрайства»; «Груповий обшук робочих приміщень (офісів) та місць проживання підозрюваного»; «Виявлення нових епізодів шахрайства»; «Викриття організованої злочинної групи»; «Забезпечення відшкодування шкоди, завданої злочином» та ін. [15, с. 352-355].

Отже, можна зазначити, що на сьогодні існують відповідні розробки щодо тактичних операцій при розслідуванні певних видів і груп злочинів економічної спрямованості. Зокрема, у наведених підходах неважко побачити використання авторами при визначенні тактичних операцій завдань різного ступеня загальності. Враховуючи мету даного дослідження вважаємо за необхідне розглянути тактичні операції з урахуванням специфіки розслідування злочинів економічної спрямованості і задач, на виконання яких вони спрямовані.

Так, найбільш ефективними тактичними операціями під час розслідування зазначених злочинів можуть бути: «Затримання», «Співучасники», «Нейтралізація протидії розслідуванню», «Захист доказів», «Забезпечення відшкодування матеріальних збитків», «Забезпечення безпеки учасників кримінального процесу».

Виходячи із наведеного, слід окреслити загальне коло типових питань, що вирішуються в ході проведення зазначених тактичних операцій. Типова тактична операція «Затримання», передбачає підготовку та проведення комплексу слідчих (розшукових) та негласних (розшукових) дій, а також інших заходів, спрямованих на тактично вдале і процесуально грамотне затримання особи або групи осіб, під час вчинення злочину економічної спрямованості або безпосередньо після його вчинення. Найбільш ефективним є затримання злочинця «на гарячому», яке здійснюється за певним алгоритмом. Як правило, йому передують документування в межах оперативно-розшукової справи. За матеріалами оперативно-розшукової діяльності відкривається кримінальне провадження. Відносно фігуранта справи на цій стадії проводяться негласні слідчі (розшукові) дії, які дають можливість отримати інформацію про час, місце і обставини вчинення чергового епізоду злочину. Найбільш ефективними у даному випадку є такі негласні слідчі (розшукові) дії, як: «Аудіо-, відео-контроль особи» (ст. 260 КПК), «Спостереження за особою в публічно доступних місцях» (ст. 269 КПК), «Контрольована поставка», «Контрольована закупка», «Спеціальний слідчий експеримент» (ст.271 КПК) та інші. При цьому найчастіше затримання відбувається безпосередньо під час спроби або відразу після здійснення злочинних або інших, пов'язаних із ними, дій. Зазначена тактична операція проводиться в основному в процесі розслідування шахрайств, отримання неправомірної вигоди, привласнення, фіктивного підприємництва, незаконних дій з документами і т. ін.

Типова тактична операція «Співучасники» передбачає комплекс слідчих (розшукових) дій та негласних (слідчих) розшукових дій, спрямованих на пошук інформації про всіх співучасників і роль кожного у вчиненні злочину.

Для методик розслідування злочинів економічної спрямованості різновиди такої операції є досить розповсюдженими, що пов'язано з чисельними фактами групових злочинних посягань. Її конкретизація в окремих криміналістичних методиках в першу чергу залежить від таких особливостей, як вчинення злочину в більшості випадків спеціальним суб'єктом у співучасті з іншими особами, які безпосередньо не мають відношення до господарської діяльності. Тому, основні труднощі під час розслідування полягають у встановленні причетності до злочину останньої категорії осіб. В результаті досить часто у кримінальних провадженнях залишаються невстановленими співучасники. Зазначена тактична операція може визначатись у залежності від конкретизованих тактичних завдань: встановлення виконавців (співвиконавців) певних діянь, наприклад, осіб, котрі підробляли документи, виготовляли підроблені бланки, акцизні марки, печатки і штампи; займалися реалізацією викраденого; створювали фіктивні підприємства, переводили кошти в готівку; встановлення всіх учасників організованої групи, злочинної організації; встановлення організатора; визначення ролі кожного співучасника у вчиненні злочину і т. ін.

В сучасних умовах важливе місце займає типова тактична операція «Нейтралізація протидії розслідуванню», яка у найбільш загальному вигляді включає комплекс заходів, спрямованих на своєчасне виявлення протидії розслідуванню та її нейтралізацію. У свою чергу, форми і способи такої протидії є різноманітними і вимагають організації різних варіантів наведеної тактичної операції з метою: упередження спроб знищити документи та інші докази злочину; недопущення зовнішнього втручання в процес розслідування, у тому числі з використанням корумпованих зв'язків; нейтралізація протиправних дій захисників; впливу на суб'єктів, які здійснюють кримінальне провадження; протидія впливу на учасників кримінального провадження; нейтралізація спроб утворити негативну суспільну думку навколо процесу досудового розслідування за допомогою засобів масової інформації тощо.

Під час розслідування злочинів економічної спрямованості особливо актуальним є забезпечення захисту носіїв інформації. На думку науковців, тактична операція «Захист доказів» має на меті забезпечити цілість доказової інформації, попередити її знищення або деформацію (фальсифікацію доказів). Тактична операція «Захист доказів» включає, насамперед, заходи організаційного характеру, серед яких: а) обмеження доступу осіб до доказової інформації; б) проведення заходів, пов'язаних із виявленням корумпованих зацікавлених осіб; в) забезпечення перевірки доказів; г) забезпечення захисту носіїв інформації. Крім того, до структури тактичної операції «Захист доказів» входять забезпечувальні заходи пов'язані із виявленням та збереженням документів. Це завдання найбільш часто розглядається у криміналістичній літературі, присвяченій розслідуванню злочинів економічної спрямованості, що пов'язано з об'єктивно суттєвим значенням документів як джерел доказів у таких кримінальних провадженнях [16, с. 97].

В ході тактичної операції «Захист доказів» можуть проводитись такі слідчі (розшукові) дії, як: огляд (ст. 237 КПК), обшук (ст. 234 КПК), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК), огляд і виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК), а також негласні слідчі (розшукові) дії – зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК), негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження (ст. 274 КПК) та ін.

Типова тактична операція «Забезпечення відшкодування матеріальних збитків» є характерною для методик розслідування злочинів, типовими наслідками яких є заподіяння матеріальної шкоди. До таких діянь відноситься більшість злочинів економічної спрямованості. Загалом проблема відшкодування збитків при розслідуванні злочинів вимагає розв'язання таких завдань, як: встановлення розміру заподіяної шкоди; пошук майна, одержаного злочинним шляхом; встановлення юридичної належності майна; забезпечення збереження майна і т. ін.

Особливу увагу слід звернути на організацію безпеки учасників кримінального процесу, оскільки в сучасних умовах це одне із основних

проблемних завдань діяльності правоохоронних органів. Тактична операція «Забезпечення безпеки учасників кримінального процесу» має на меті захистити учасників кримінального провадження від незаконного впливу з боку зацікавлених осіб. Правовою підставою для проведення заходів безпеки на стадії досудового слідства, так і на стадії судового розгляду є чинне законодавство України. Згідно законодавства, до осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві та мають право на забезпечення безпеки відносяться: особи, які заявили до правоохоронного органу про злочини або в іншій формі брали участь чи сприяли у виявленні, попередженні, припиненні і розкритті злочинів; свідки, потерпілі та їх представники у кримінальних провадженнях; підозрювані, обвинувачені, захисники та їх законні представники; цивільні позивачі, цивільні відповідачі та їх представники у справах про відшкодування шкоди, завданої злочинцем; експерти, спеціалісти, перекладачі і поняті; члени сімей та близькі родичі осіб, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій щодо них робляться спроби вплинути на учасників кримінального судочинства[17,18].

Висновки. Отже, кількість окремих типових тактичних операцій, що мають входити до методик розслідування злочинів економічної спрямованості, є набагато більшим. Здійснити їх перелік доволі складно, оскільки кожна тактична операція обумовлюється певною специфікою розслідування злочину або їх сукупності. Таким чином, можна констатувати, що підвищення ефективності розслідування злочинів економічної спрямованості залежить від чіткої організації тактичних операцій із застосуванням комплексу слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, а також інших організаційних заходів в ході кримінального провадження.

Використані джерела:

1. Дулов А.В. Тактические операции при расследовании преступлений. Минск, 1979. 128 с.
2. Салтевський М.В. Криміналістика. Підручник: У 2 ч. Харків: Консум, 2001. Ч. 2. 478 с.

3. Яблоков Н.П. Криминалистика: учебник. М.: Юристъ, 2005. 781 с.
4. Коновалова В. Е. Первоначальные следственные действия и тактические операции при расследовании преступлений в сфере экономики / В. Е. Коновалова // Проблемы борьбы зі злочинністю у сфері економічної діяльності : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 15–16 грудня 1998 р.). Х. : Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого, 1999. С. 72–74.
5. Коновалова В. Е. Убийство: искусство расследования: монография. Х.: Юрайт, 2013. 320 с.
6. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз): монографія. Х.: Харків юридичний. 2007. 432 с.
7. Комаров И. М. Криминалистические операции и следственные ситуации в системе криминалистической характеристики расследования преступлений. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2012. № 4. С. 178–185.
8. Здоровко С. Ф. Розслідування вбивств, що вчиняються організованими злочинними групами (типові тактичні операції). Х.: Гриф, 2004. 176 с.
9. Шевчук В. М. Тактичні операції в системі тактико-криміналістичних комплексів. *Право і Безпека*. 2012. № 4 (46). С. 199–205.
10. Матусовский Г. А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Харьков: Консум, 1999. С.149-156.
11. Білоус В. В. Проблеми методики розслідування фіктивного підприємництва : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2004. 20 с.
12. Мишков Я. Є. Методика розслідування хабарництва : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2005. С. 122–124.
13. Осика І. М. Розслідування підроблення документів та їх використання у сфері підприємництва : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 /

Харківський національний ун-т внутрішніх справ. Х., 2006. 236 с.

14. Курман О. В. Методика розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2002. С. 13–14.

15. Чернявський С. С. Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Нац. акад. внутр. справ. К., 2010. С. 352–355.

16. Волобуєв А. Ф. Механізм злочину та його зв'язок з концептуальними положеннями криміналістики : монографія. Кривий Ріг : Вид. Р.А. Козлов, 2019. 122 с.

17. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-ХІІ [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>

18. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві : Закон України від 23.12.1993 № 3782-ХІІ [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>

References

1. Dulov A.V. Takticheskie operatsii pri rassledovanii prestupleniy. Minsk, 1979. 128 s.
2. Saltevskiy M.V. Kriminalistika. Pidruchnik: U 2 ch. Harkiv: Konsum, 2001. Ch. 2. 478 s.
3. Yablokov N.P. Kriminalistika: uchebnik. M.: Yurist', 2005. 781 s.
4. Konovalova V. E. Pervonachalnyie sledstvennyie deystviya i takticheskie operatsii pri rassledovanii prestupleniy v sfere ekonomiki / V. E. Konovalova // Problemi borotbi zi zlochinnistyu u sferi ekonomichnoyi diyalnosti : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Harkiv, 15–16 grudnya 1998 r.). H. : Natsionalna yuridichna akademiya im. Yaroslava Mudrogo, 1999. S. 72–74.

5. Konovalova V. E. Ubiystvo: iskusstvo rassledovaniya: monografiya. H.: Yurayt, 2013. 320 s.
6. Shepitko V. Yu. Kriminalistichna taktika (sistemno-strukturniy analiz): monografiya. H.: Harkiv yuridichniy. 2007. 432 s.
7. Komarov I. M. Kriminalisticheskie operatsii i sledstvennyie situatsii v sisteme kriminalisticheskoy karakteristiki rassledovaniya prestupleniy. Naukoviy visnik Mizhnarodnogo gumanitarnogo universitetu. 2012. № 4. S. 178–185.
8. Zdorovko S. F. Rozsliduvannya vbivstv, scho vchinyayutsya organizovanimi zlochinnimi grupami (tipovi taktichni operatsiyi). H.: Grif, 2004. 176 s.
9. Shevchuk V. M. Taktichni operatsiyi v sistemi taktiko-kriminalistichnih kompleksiv. Pravo i Bezpeka. 2012. № 4 (46). S. 199–205.
10. Matusovskiy G. A. Ekonomicheskie prestupleniya: kriminalisticheskiy analiz. Harkov: Konsum, 1999. S.149–156.
11. Bilous V. V. Problemi metodiki rozsliduvannya fiktivnogo pidpriemnitstva : avtoref. dis. ... kand. yurid. nauk : 12.00.09 / Nats. yurid. akademiya Ukrayini im. Yaroslava Mudrogo. H., 2004. 20 s.
12. Mishkov Ya. E. Metodika rozsliduvannya habarnitstva : dis. ... kand. yurid. nauk : 12.00.09 / Nats. yurid. akademiya Ukrayini im. Yaroslava Mudrogo. H., 2005. S. 122–124.
13. Osika I. M. Rozsliduvannya pidroblennya dokumentiv ta yih vikoristannya u sferi pidpriemnitstva : dis. ... kand. yurid. nauk: 12.00.09 / Harkivskiy natsionalniy un-t vnutrishnih sprav. H., 2006. 236 s.
14. Kurman O. V. Metodika rozsliduvannya shahraystva z finansovimi resursami : avtoref. dis. ... kand. yurid. nauk : 12.00.09 / Natsionalna yuridichna akademiya Ukrayini im. Yaroslava Mudrogo. H., 2002. C. 13–14.
15. Chernyavskiy S. S. Teoretichni ta praktichni osnovi metodiki rozsliduvannya finansovogo shahraystva : dis. ... d-ra yurid. nauk : 12.00.09 / Nats. akad. vnutr. sprav. K., 2010. S. 352–355.

16. Volobuev A.F. Mehanizm zlochinu ta yogo zv'yazok z kontseptualnimi polozhennyami kriminalistiki : monografiya. Kriviy Rig : Vid. R.A. Kozlov, 2019. 122 s.

17. Pro derzhavniy zahist pratsivnikov sudu i pravoohoronnih organiv : Zakon Ukrayini vid 23 grudnya 1993 r. № 3781-XII [Elektronniy resurs] // Ofitsiyiniy veb-portal Verhovnoyi Radi Ukrayini. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>

18. Pro zabezpechennya bezpeki osib, yaki berut uchast u kriminalnomu sudochinstvi : Zakon Ukrayini vid 23.12.1993 № 3782-XII [Elektronniy resurs] // Ofitsiyiniy veb-portal Verhovnoyi Radi Ukrayini. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>

Pcholkin Valeriy,

Doctor in Law, professor,

Professor of Criminal Procedure, Criminalistics and Expertology Department of Kharkiv National University of Internal Affairs (Kharkov, Ukrain)

Fedosova Olena,

PhD in Law, senior scientist researcher,

Principal researcher of the Research Laboratory on Combating Crime Problems of Kharkiv National University of Internal Affairs (Kharkov, Ukrain)

Tactical Operations while Investigating Economic Crimes

It has been noted that there is a need to apply tactical techniques and typical tactical operations aimed at overcoming the counteraction to the investigation of economic crimes in modern conditions during criminal proceedings. In this regard, it is important to study such an element of tactics as tactical operation. Theoretical concept regarding the role and place of this scientific category in the system of criminalistics has been analyzed. Scientific approaches to the belonging of the tactical operation to the tactics of investigating crimes have been determined. The concept and essence of tactical operations while investigating economic crimes have been studied. It has been established that a distinctive feature of tactical operations is the combination of several actions that are performed simultaneously or in close temporal order to achieve the set goal. It has been noted that the development of tactics for their implementation requires the identification of relationships between

suggested investigative actions and the tasks they are aimed at. The author has analyzed scientific approaches to the definition of tactical operations in relation to the relevant category of crimes, including crimes against property, as well as in the sphere of economic and professional activity. It has been established that some authors in their scientific works focused on the investigation of economic crimes, also determine tactical operations depending on the tasks they are aimed at. Taking into account these approaches, the author has developed suggestions for the application of specific typical tactical operations while investigating economic crimes. It has been determined that the most effective tactical operations while investigating these crimes are: "Detention", "Accomplices", "Neutralization of counteraction to the investigation", "Protection of evidence", "Ensuring compensation of material losses", "Ensuring security of the participants in criminal proceedings". The author has studied specific features of the application of investigative (search) and secret investigative (search) actions in these tactical operations, depending on the tactical tasks of investigating economic crimes. Particular attention has been paid to the organization of security of the participants in criminal proceedings, since it is one of the main problematic tasks of law enforcement agencies in modern conditions.

Key words: *tactical operations, criminal proceedings, investigative (search) actions, secret investigative (search) actions, investigation, economic crimes, security of the participants of criminal proceedings.*